

VANHUSASIAVALTUUTETTU KESKI-SUOMI

TOIMINTASUUNNITELMA VUODELLE 2008

Toimintasuunnitelma vuodelle 2008

SISÄLTÖ

Johdanto

1. Vanhusasiavaltuutetun työtä ohjaavat periaatteet

2. Vanhusasiavaltuutetun toimenkuva

2.1 Vanhusasiavaltuutetun tehtävät

2.2 Työn lainsäädännöllinen perusta

2.3 Vanhusasiavaltuutetun toimi

3. Toiminnan painopisteet vuonna 2008

3.1 Yhteydenpito ikääntyviin, vanhusjärjestöihin ja työntekijöihin

3.2 Päätöksentekoon vaikuttaminen; aloitteet ja lausunnot

3.3 Vanhusten elinolojen ja oikeuksien seuranta ja arviointi

3.4 Tiedottaminen ja viestintä

4. Talous- ja henkilöstöasiat

1. Vanhusasiavaltuutetun työtä ohjaavat periaatteet

Vanhusasiavaltuutettu on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman projektin ajan Jyväskylän Sotainvalidien Asuntosäätiön palkkalistoilla oleva itsenäinen ja riippumaton työntekijä. Vanhusasiavaltuutettu herättelee päättäjiä, toimii ikääntyvien äänen vahvistimena ja vanhuspolitiikan toimijoiden yhteistyön rakentajana.

Vanhusasiavaltuutetun työtä ohjaavia periaatteita

1. Vanheneminen on luonnollista. Sairauskeskeisestä ja negatiivisesta vanhuskäsityksestä siirrytään inhimilliseen, vanhuutta arvostavaan asenteeseen. Kaikki vanhenemme ja jokaisella on oikeus vanheta rauhassa.

2. Ikääntyvillä on tarpeen tullen oikeus laadukkaisiin palveluihin turvallisessa ympäristössä. Palvelujärjestelmä ei saa olla iän perusteella syrjivä. Ihmisillä on oikeus hyvään elämään ja kuolemaan.

3. Kaikenikäisten yhteiskunta. Tavoitteena on nuorempien ihmisten solidaarisuuden kasvu ikääntyviä kohtaan. Yhä suurempi osa yhteiskunnan varoista ohjautuu tulevaisuudessa vanhusten palveluihin ja nuorempia ikäluokkia voi kannustaa hyväksymään tämä tosiasia.

4. Vanhustenhuollon työpaikkojen vetovoimaa ja alan imagoa on parannettava. Vanhustenhuollon osaamiseen ja työntekijöiden jaksamiseen kannattaa panostaa.

2. Vanhusasiavaltuutetun toimenkuva

Perusajatus: Vanhusasiavaltuutettu vaikuttaa ja työskentelee vanhusten aseman ja oikeuksien vahvistamiseksi yhteiskunnassa.

2.1. Vanhusasiavaltuutetun tehtävät

Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on vanhusten edun ja oikeuksien edistäminen yleisellä hallinnon, yhteiskuntapolitiikan ja lainsäädännön tasolla. Vanhusten äänen ja näkökulman nostaminen julkiseen keskusteluun ja vanhusasioiden avoin tiedottaminen kuuluvat valtuutetun keskeisiin tehtäviin. Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida vanhusten edun ja oikeuksien toteutumista ja seurata vanhusten elinolosuhteita. Lisäksi valtuutettu seuraa lainsäädäntöä, tiedotusvälineitä ja eri viranomaisten käytäntöjä.

Valtuutettu pitää yhteyksiä vanhuksiin sekä eläke- ja vanhusneuvostoihin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon.

Vanhusasiavaltuutettu on aloitteellinen vanhuksia koskevan yhteiskunnallisen päätöksenteon kehittämisessä ja vanhusten asemaa ja oikeuksia edistävien käytäntöjen levittämisessä. Vanhusasiavaltuutettu tekee vanhusten asemaa koskevia aloitteita. Aloitteet voivat koskea vanhusten aseman ja elinolojen parantamista ja esim. ehdotuksia lainmuutoksiksi epäkohtien poistamiseksi kaikilla yhteiskunnan alueilla. Muutoin valtuutetun käytössä olevat keinot ovat ensisijassa niin kutsuttuja pehmeitä keinoja eli suosituksia, ohjeita ja neuvoja.

Valtuutettu toimii mielipidevaikuttajana osallistumalla julkiseen keskusteluun ja yhteiskunnassa käytävään arvokeskusteluun. Vanhusasiavaltuutettu voi edistää vanhusten asemaa rakentamalla verkostoja ja yhteyksiä eri toimijoiden kesken, yhteensovittamalla toimenpiteitä ja jakamalla tietoa. Toiminnan kohteena on viranomaisten lisäksi koko maassa asuva väestö. Vanhusasiavaltuutettu pitää yhteyttä kansalais- ja muihin järjestöihin ja edistää eri järjestöjen välistä yhteistyötä.

Vanhusasiavaltuutetun tehtävät täydentävät viranomaisten tehtäviä vanhusten aseman ja oikeuksien edistämisessä.

Vanhusasiavaltuutetun tehtäviin sisältyy monenlaista tiedottamista. Valtuutettu välittää vanhuksia koskevaa tietoa ikääntyville, vanhusten parissa työskenteleville, viranomaisille ja suurelle yleisölle.

Muina keinoina vanhusasiavaltuutetulla on ensisijassa tiedolla ohjaaminen. Havaitessaan epäkohtia valtuutettu pyrkii ensisijassa ohjein ja neuvoin vaikuttamaan siihen, että kyseessä oleva epäkohta poistuisi.

Valtuutettu voi osallistua lainsäädäntöä valmistelevien työryhmien työhön. Vanhusasiavaltuutetulla ei ole ehdotonta velvoitetta lausunnon antamiseen vaan hän toimii voimavarojen puitteissa.

Tehtävän rajaukset

Vanhusasiavaltuutetun toiminta täydentää nykyistä järjestelmää. Valtuutettu ei suorita jälkikäteistä yksittäistapauksellista valvontaa, vaan siitä vastaa nykykäytännön mukaisesti asiamiesjärjestelmät.

Vanhusasiavaltuutettu ei ota yksittäisiä henkilöitä ja tapauksia koskevia asioita käsiteltäväkseen. Valtuutettu voi ohjata asioita eteenpäin. Valtuutettu voi kuitenkin ottaa yksittäistapauksen perusteella yleisellä tasolla kantaa vanhuksen edun ja oikeuksien toteutumiseen. Kannanoton tulee kaikissa tapauksissa painottua kysymyksiin, joilla on periaatteellinen ja yleinen merkitys.

Vanhusasiavaltuutettu ei voi muuttaa viranomaisten päätöksiä tai määrätä rangaistuksia. Vanhusasiavaltuutettu ei ole viranomainen, joten valtuutetun antama ratkaisu ei saa oikeusvoimaa, vaan on luonteeltaan asiantuntijalausunto.

Toimintakertomus ja toimintasuunnitelma

Vanhusasiavaltuutettu laatii vuosittain toiminnastaan kertomuksen. Kertomus tehdään toimintavuotta seuraavan kalenterivuoden huhtikuun loppuun mennessä. Lisäksi valtuutettu laatii vuosittain tulevasta toiminnastaan toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelmassa kuvataan kunkin vuoden tehtävien painopistealueet.

2.2 Työn lainsäädännöllinen perusta: Vanhusten asemaa ja oikeuksia koskeva lainsäädäntö Suomessa

Vanhusasiavaltuutettu toiminnan taustalla ei vielä tällä hetkellä ole omaa lainsäädäntöä. Toiminnan kehittäminen ja pilotointi toivottavasti antavat potkua vanhusasiavaltuutettu/asiamies laille.

Vaikutuksiltaan ikääntyneisiin ihmisiin ulottuvaa lainsäädäntöä on lähes kaikilla hallinnonaloilla. Vanhusten asemaa, etua ja oikeuksia sekä hyvinvointia koskevat asiat ulottuvat kaikille yhteiskuntasektoreille.

Suomen perustuslaissa ilmaistut perusoikeudet koskevat kaikkia kansalaisia. Vanhusten kuten muidenkin kansalaisten oikeuksista kerrotaan perustuslain yhdenvertaisuutta koskevassa pykälässä. Tasa-arvoisuus on turvattava sekä syrjintä iän ja muun muassa sukupuolen perusteella on kielletty.

Yhteiskunnalle on asetettu perustuslaissa myös sosiaali- ja terveyspalveluja, asumista, perustoimeentulon turvaa ja taloudellista tukea koskevia velvoitteita. Valtakunnallinen Ikääntyneiden hoitoa ja palveluja koskeva

laatusuositus ja paikalliset vanhuspoliittiset strategiat rakentavat myös viitekehystä vanhusasiavaltuutetun työlle.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävät kansalaisten oikeuksien valvonnassa

Kansalaisten oikeuksien toteutumisen kannalta keskeisin valvova viranomainen on nykyisin eduskunnan oikeusasiamies. Lasten etua ja oikeuksia seuraa valtakunnallinen lapsiasiavaltuutettu.

Oikeusasiamies valvoo riippumattomana viranomaisena laillisuutta julkisen vallan käytössä ja julkisten tehtävien hoitamisessa. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä oikeusasiamiehen tehtäväksi tuli myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen huomioon ottaminen tätä tehtävää hoitaessaan. Oikeusasiamiehen keskeisin tehtävä on kansalaisten tekemien kanteluiden ratkaiseminen. Oikeusasiamies voi puuttua lainvastaiseen tai muuten moitittavaan kohteluun myös omasta aloitteestaan. Oikeusasiamiehellä on oikeus tehdä valtioneuvostolle aloitteita lainsäädännössä havaitsemiensa puutteiden korjaamiseksi.

2.3 Vanhusasiavaltuutetun toimi

Jyväskylän Sotainvalidien Asuntosäätiö on saanut vanhusasiavaltuutetun toiminnan kehittämiseen Raha-automaattiyhdistykseltä avustusta vuosille 2007-2009 yhteensä 160 000 euroa. Vanhusasiavaltuutettu työskentelee säätiön palkollisena ja esimiehenä toimii säätiön hallitus. Toiminnan taloudesta vastaa vanhusasiavaltuutettu ja säätiön hallitus.

Toiminnan kehittämistyö alkoi 1.8.2007. Työskentely pilottimaisena vanhusasiavaltuutettuna alkaa 1.1.2008, jatkuen avustuskauden eli vuoden 2009 loppuun saakka.

Vanhusasiavaltuutetun asema

Vanhusasiavaltuutetulla on itsenäinen ja mahdollisimman riippumaton asema, jotta hän voi suorittaa tehtävänsä itsenäisesti. Toisaalta tehtävän hoitamisen kannalta on tärkeää, että valtuutetulla on läheiset yhteydet (mm. ohjausryhmän kautta) keskeisiin yhteistyötahoihin.

Ohjausryhmä

Vanhusasiavaltuutetun työtä ohjaa, seuraa ja arvioi laaja ja asiantunteva ohjausryhmä (20 hlöä). Ohjausryhmä kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa. Ohjausryhmän kautta rakentuu tarpeellista yhteistyöverkkoa alan asiantuntijoihin ja taustayhteisöihin. Ohjausryhmän kokoonpano voi elää ja

täydentyä matkan varrella. Ohjausryhmän tehtävänä on vaikuttaa aktiivisesti myös siihen, että vanhusmyönteiset asenteet lisääntyvät yhteiskunnassa.

Valtuutetun työn tukena ja keskustelukumppanina on lisäksi pienempi keskustelu/työryhmä.

Kelpoisuusvaatimus

Valtuutetulta edellytetään soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa sekä hyvää perehtyneisyyttä toiminnan tehtäväalaan. (ja käytännössä osoitettua johtamistaitoa?)

Vaitiolovelvollisuus

Vanhusasiavaltuutetun toimintaa koskevat samat vaitiolovelvollisuusmääräykset, kuin mitä sosiaalialan työssä muutoin noudatetaan.

3. Toiminnan painopisteet vuonna 2008

3.1 Yhteydenpito ikääntyviin, vanhusjärjestöihin ja vanhustyöntekijöihin

Vanhusasiavaltuutettu pitää yhteyttä vanhuksiin, vanhusneuvostoihin, järjestöihin ja välittää heidän mielipiteitään päätöksenteon tueksi. Tavoitteena on pitää yhteyttä erityisesti huonokuntoisiin vanhuksiin ja kehittää uusia vaikuttamiskanavia ikääntyneiden asioiden eteenpäin viemiseksi. Vuoden 2008 painopiste on 4. ja 5. iän ikääntyvien äänen vahvistimena toimiminen. Pitkällä aikavälillä tavoitteena on kuntien sosiaali- ja terveyslautakuntien näkemyksiin (talousarvioihin) ja valtakunnalliseen hallitusohjelmaan vaikuttaminen. Vanhustenhuollon profiilin nostaminen ja työntekijöiden saatavuuden edistäminen ovat myös valtuutetun toiminnan tavoitteita.

Vanhusasiavaltuutettu verkottuu Keski-Suomessa vanhusten parissa työskentelevien tahojen kanssa. Valtuutettu tuo vanhusnäkökulmaa esille ja sitä kautta pyrkii edistämään ikääntyvien etujen ja oikeuksien toteutumista. Vaikuttaminen tapahtuu ennakoivasti päätöksentekoon ja lainsäädäntöön vanhusnäkökulman vahvistamiseksi ja epäkohtien korjaamiseksi. Keinoina ovat mm. aloitteet, kannanotot, tiedonannot, lausunnot sekä muu julkinen keskustelu (mm. lehtiartikkelit, haastattelut ja kolumnit) vanhusnäkökulman esille tuomiseksi. Julkinen mielipidevaikuttaminen on tärkeä mutta hyvin haastava osa valtuutetun työtä.

Vanhusasiavaltuutettu tekee yhteistyötä mm. kaupunkien ja kuntien viranomaisten ja luottamusmiesten kanssa, KOSKE:n, yliopiston ja oppilaitosten, Gerocenterin, vanhustenhuollon järjestöjen, lääninhallituksen, Ikäinstituutin, jne kanssa. Valtuutettu voi osallistua erilaisiin ohjaus- ja

työryhmiin alaan ja tehtäväkenttään liittyen. Vanhusasiavaltuutettu pyrkii vanhuksia koskevan tiedon välittämiseen vanhusten parissa työskenteleville viranomaisille sekä muulle väestölle. Vanhusasiavaltuutettu osallistuu koulutuksiin ja seminaareihin, sekä kuulijana että asiantuntijana.

3.2 Päätöksentekoon vaikuttaminen; aloitteet ja lausunnot

Vanhusasiavaltuutetun on saatava perusviestinsä yleiseen tietoisuuteen pystyäkseen vaikuttamaan vanhusten edun ja oikeuksien toteutumiseen. Julkisuudella voidaan lisätä painetta muutoksiin. Käyttämällä erilaisia julkisuuden muotoja ja rakentamalla viestin/asian/aloitteen ympärille julkisuuskampanjan voi saavuttaa jo hyvin paljon.

Vanhusasiavaltuutettu tekee aloitteita vanhusten hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseksi. Vuonna 2008 on tavoitteena tehdä 12 aloitetta. Jokainen kuukausi sisältää aloitteen (nk. *kuukauden aloite*) ja asiasta riippuen sen allekirjoittajina voivat olla myös ohjausryhmän jäsenet. Aloitteet julkaistaan vanhusasia.fi sivuilla sekä ne pyritään saamaan esille maakunta- ja paikallislehtiin sekä mahdollisesti muihinkin medioihin.

Aloitteet voivat olla myös lakialoitteita, joilla vanhusasiavaltuutettu pyrkii parantamaan vanhustenhuollon toimivuutta ja vanhusten suojelua. Mahdollisia lakeja, joita valtuutettu edistää ovat yleinen vanhusten palveluja koskeva laki, vanhusten suojelulaki ja laki vanhusten asiamiehestä. Aloitteet sisältävät aiheen ja asian lisäksi toimenpide-ehdotuksen. Lisäksi aloitteita kohdennetaan eri tahoille lisäämään vaikuttavuutta.

Aloiteoikeus (Kuntalaki 28 §) sisältää kansalaisten ja mm. yhdistysten aloiteoikeuden.

Vanhusasiavaltuutettu hyödyntää myös Internetiä ja muuta informaatio- ja viestintäteknologiaa vaikuttamisen välineenä. Vanhusasia.fi sivuilla on aloitelaatikko, jonne kuka tahansa voi laatia kansalaisaloitteita ja kommentteja vanhusasiavaltuutetulle. Verkkodemokratian kautta kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa vanhusasiavaltuutetun aloitteiden tekemiseen. Valtuutettu valikoi esille tulleista näkökulmista aloitteita jalostaen niitä eteenpäin.

3.3 Vanhusten elinolojen ja oikeuksien seuranta ja arviointi

Vanhusasiavaltuutettu osallistuu vanhusten elinoloja ja hyvinvointia koskevan tiedon ja tutkimuksen kehittämiseen. Valtuutettu tekee yhteistyötä yliopiston, ammattikorkeakoulun ja AO:n kanssa. Vanhusasiavaltuutettu voi olla toimialueellaan tutkimusaiheiden välittäjä ja mukana koulutussuunnittelussa.

Vanhusasiavaltuutettu seuraa tiiviisti vanhustenhuollon ajankohtaisia asioita. Valtuutettu voi ottaa kantaa esim. vanhustenhuollon lakiuudistukseen, korvamerkittyjen rahojen käyttöön, laatusuosituksiin, alueellisiin kehittämishankkeisiin, vanhusten perhehoitoon, omaishoitoon, henkilökuntakysymyksiin, hoitotestamenttiin, ym.

Vanhusasiavaltuutettu osallistuu kunta- ja palvelurakennehankkeen vanhusvaikutusten arviointiin ja sen edistämiseen. Valtuutettu osallistuu STAKESin ParasSos tutkimus- ja yhteistyöryhmään (vanhusteemaryhmä), seuraa aktiivisesti PARAS-hankkeen toteutumista Keski-Suomessa ja kommentoi sitä vanhusnäkökulmasta.

Vuosittain kootaan valtuutettuun otettujen yhteydenottojen saldo: yhteistyötahojen kanssa analysoidaan ja luokitellaan käydyt keskustelut ja palautteet.

3.4 Tiedottaminen ja viestintä

Vuoden 2008 tavoitteena on vanhusnäkökulman tuominen esille ja vanhusasiavaltuutetun toiminnan tunnetuksi tekeminen.

Vanhusasiavaltuutetun ulkoinen imago muodostuu pääosin itse toiminnasta, mm. kannanotoista, kirjoitteluista, esiintymisistä, vierailuista, ihmisten kohtaamisista, ym. Toiminnan avoimuudella, dynaamisuuudella ja luotettavuudella on keskeinen merkitys ulkoisen kuvan muodostumiselle. Toiminta on uutta Keski-Suomessa ja koko valtakunnassa, joten tiedotuksen merkitys on suuri toimintaa käynnistäessä.

Ulkoinen viestintä keskittyy vanhusasiavaltuutetun sanoman (*perusviestin*) perille menemiseen Keski-Suomessa ja koko yhteiskunnassa; ikääntyvien ääni ja näkökulma esille.

Vanhusasiavaltuutetun perusviesti

- **Ikääntyneen ihmisen arvostuksen lisääminen.**

Ihmisarvon kunnioitus ei ole ikään sidottu. Ikääntyvällä ihmisellä on oltava asuinpaikasta riippumatta mahdollisuus arvokkaaseen, turvalliseen ja täyteläiseen elämään.

Ikääntyvien ihmisten panosta tarvitaan yhteiskunnallisen päätöksenteon kaikilla tasoilla niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Meidän on opittava ajattelemaan ikääntyviä ihmisiä todellisena voimavarana ja kunnioittamaan elämäkokemuksen tarjoamaa perspektiiviä. Yhteiskuntamme kaipaa asennemuutosta suhteessa ikääntymiseen.

- **Kaikkien ihmisten yhteiskunta**

Kaikenikäisten yhteiskunta edellyttää, että kaikkien ikäryhmien oikeudet otetaan huomioon. Eri ikäryhmille jaettuja resursseja ei voida sellaisinaan verrata keskenään, vaan ne on suhteutettava tarpeisiin. Tällainen oikeudenmukaisuus vaatii meiltä nuoremmilta **ikäpolvien välistä solidaarisuutta**.

Kuntiin ja kuntalaisiin suuntautuva tiedotus vanhusasiavaltuutetun toiminnasta

Tiedotus Keski-Suomen kuntien viranomaisille ja asukkaille on käynnistetty talven 2007/08 aikana. Tiedottamisen kohderyhmä: Vanhustyö/sosiaalijohto, muut virkamiehet, luottamushenkilöt, kansalaisjärjestöt, eikä vähiten ikääntyvät itse ja nuoremmat kuntalaiset. Tiedottamisella pyritään paitsi informaation levittämiseen myös vuorovaikutuksen synnyttämiseen keskisuomalaisien ja vanhusasian ympärillä olevien sidosryhmien välillä. Vuorovaikutus kuntalaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa on avointa ja tiivistä. Tiedottamiseen liittyen toteutetaan vierailu- ja tutustumiskäyntejä kuntiin ja vanhustyön yksiköihin. Tiedottamisella tuetaan myös kuntalaisten osallistumista ja osallisuutta.

Ohjausryhmä arvioi viestintää säännöllisesti. Hankkeen toiminnan luonteesta johtuen jokaisessa ohjausryhmän kokoontumisessa pohditaan tiedottamiseen ja viestintään liittyviä asioita. Tiedotustoimenpiteistä ja niiden onnistumisesta raportoidaan rahoittajalle väli- ja loppuraportoinnin yhteydessä.

Vanhusasia.fi

Vanhusasiavaltuutetun yhtenä viestintäkanavana toimii nettisivusto www.vanhusasia.fi. Sivustoilla on toiminnasta perustietoa, ajankohtaista asiaa, kansalaisille suunnattu aloitelaatikko, valtuutetun/ohjausryhmän kuukauden aloitteet ja kolumnit, ynnä muuta. Vuoden 2008 Kuukauden kolumneja/tekstejä ko sivustoille kirjoittavat ohjausryhmän jäsenet ja muut asiantuntijat.

4. Talous-, henkilöstö- ja muut tukitoiminnat

Valtuutetun työhön kuuluu vanhusasiavaltuutettuhankkeen talousasiat ja mm. raportoimiset säätiön hallitukselle ja rahoittajalle, eli Raha-automaattiyhdistykselle. Hankkeen taloushallinta pitää sisällään talousarvio laadinnan ja seurannan, hankinnat, laskut, RAY:n kanssa tehtävä yhteistyö (selvitykset, raportit, avustusanomukset), muiden rahoituskanavien hakeminen, yhteistyö säätiön kanssa, jne.

Vanhusasiavaltuutetun työ pitää sisällään myös toiminnan yleisen suunnittelun ja organisoimisen, tiedonhankinnan, tiedotusvälineseurannan, esitteiden ja muiden julkaisujen suunnittelun, yhteistyöverkkojen kokoamisen ja asiakaspalvelun toteuttamisen. Ulkoa ostettava palveluja tulee olemaan ATK-tuki ja tiedottamisen tuki sekä toimintakertomuksen taitto.

Vanhusasiavaltuutetun toimisto/työpiste on toistaiseksi Jyväskylässä, Jyväskylän Sotainvalidien Asuntosäätiön ylläpitämässä Telkänpesän palvelutalossa, osoitteessa Telkäntie 2, 40400 Jyväskylä. Toimisto on noin 20 m² tila, jossa on voi ottaa myös vastaan asiakkaita.